

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РАДІОЛОГІЧНИЙ, ХІМІЧНИЙ І БАКТЕРІОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ» У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

THE VALUE OF THE DISCIPLINE "RADIOCHEMICAL AND BACTERIOLOGICAL PROTECTION IN THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE" IN THE TRAINING OF FUTURE OFFICERS OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE

У статті представлено узагальнений аналіз застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї у правоохоронних і військових формуваннях українського суспільства. Проаналізовано наукові дослідження із зазначеної вище проблеми, представлені роботами теоретиків і практиків зі сфери цивільного захисту населення, реалізації професійної діяльності у Державній прикордонній службі України. Метою представленої статті є аналіз призначення технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї у прикордонному відомстві. Визначення актуальності запропонованої у статті проблеми здійснено на підставі виокремлення її із загальнодержавного рівня, питання реформування соціальних інститутів України, взаємодії між управлінням прикордонним відомством і НАДПСУ. Перераховано ключові питання професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників із проблеми застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї. Акцентовано увагу на використанні передового зарубіжного досвіду щодо застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї. Сформульовано результати наукового дослідження з опорою на соціологічні опитування. Подано висновки та перспективи подальших наукових пошуків.

Ключові слова: технічні засоби спеціальної обробки, зараження, радіоактивні, отруйні речовини, бактеріологічні засоби, техніка,

засоби захисту, зброя, Державна прикордонна служба України.

The article presents a generalized analysis of the use of technical means of special treatment after contamination with radioactive, toxic substances and bacteriological agents, equipment, means of protection, weapons in law enforcement and military formations of Ukrainian society. Scientific researches on the above-mentioned problem are analysed, which are presented by theorists and practitioners in the field of civil protection of the population, realization of professional activity in the State Border Guard Service of Ukraine. The purpose of this article is to analyse the purpose of technical means of special treatment after contamination with radioactive, toxic substances and bacteriological agents, equipment, protective equipment, weapons in the border department. The urgency of the problem proposed in the article was determined on the basis of its separation from the national level, the issue of reforming the social institutions of Ukraine, the interaction between the border department and the NADPSU. The key issues concerning the professional training of future border guards on the use of technical means of special treatment after contamination with radioactive, toxic substances and bacteriological agents, equipment, protective equipment, weapons are listed. Emphasis is placed on the use of advanced foreign experience in the use of technical means of special treatment after contamination with radioactive, toxic substances and bacteriological agents, equipment, means of protection, weapons. The results of scientific research based on sociological surveys are formulated. Conclusions and prospects of further scientific research are given.

Key words: technical means of special processing, infection, radioactive, toxic substances, bacteriological agents, equipment, means of protection, weapons, State Border Guard Service of Ukraine.

УДК 341:355.232
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-1.16>

Кошельник І.В.

викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Овчар М.М.

викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми в загальному вигляді. Система заходів, спрямована на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, спровокованих викидами радіоактивних / небезпечних хімічних речовин, передбачає використання засобів цивільного захисту безпосередньо. Підрозділи, на які покладено здійснення рятувальних або інших невідкладних аварійних робіт, зазнають впливу забруднення небезпечними хімічними речовинами. Завершальна стадія ліквідації наслідків зазначених вище надзвичайних ситуацій полягає у проведенні загальної обробки техніки, обладнання

й особового складу аварійно-рятувальних підрозділів, котрі виконували професійні дії в районі ураження. Внаслідок практичної діяльності, яку зазвичай проводять із метою перевірки питань щодо проведення обробки техніки, обладнання, засобів у правоохоронних і військових формуваннях, їм приділяється належна увага. Зокрема, у Державній прикордонній службі України (далі – ДПСУ) створено відповідну нормативну базу, що регламентує порядок здійснення спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами тех-

ніки, засобів захисту, зброї. В Україні створено відповідні наукові інститути, на які покладено проведення аналітичних досліджень щодо спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї. За результатами таких досліджень визначено обсяг і зміст заходів, які необхідно вживати для проведення спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Усі соціальні інститути в Україні проходять шлях реформування, прикордонна служба не є винятком. Незважаючи на без'ядерний статус української держави, небезпека зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами все ж таки залишається високою. У системі вищої військової освіти у професійній підготовці майбутніх фахівців, зокрема майбутніх офіцерів-прикордонників, перебачено формування знань та умінь щодо технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї. Актуальність такої складової частини у професійній підготовці нині є досить високою, враховуючи агресію щодо України зі сторони Російської Федерації. Сучасна світова політична ситуація свідчить про імовірність застосування засобів масового ураження (далі – ЗМУ), а тому ефективність здійснення оперативно-службової діяльності у прикордонній службі залежить від рівня підготовки до застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджуваної проблеми можливий за умови ретельного вивчення наявних наукових праць. Нами проаналізовано дисертаційні дослідження, статті, монографії, методичні розробки з питань застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї [2] таких авторів, як І. Мисула [1], Ю. Скалецький [1], а також методичні рекомендації щодо засобів обробки після різних видів зараження, створені у Державній службі надзвичайних ситуацій і Міністерстві охорони здоров'я [3: 4].

Метою статті є обґрунтування значення навчальної дисципліни «РХБ захист у ДПСУ» в підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї у ДПСУ.

Виклад основного матеріалу. Радіоактивні, отруйні речовини та бактеріологічні засоби здатні призвести до людських втрат і руйнувань. На особливу увагу заслуговує ядерне озброєння як надзвичайно руйнівний засіб ведення війни. Темпи розвитку ядерної енергетики у деяких країнах викликають занепокоєння, оскільки становлять загрозу масового радіоактивного зараження територій і від ядерної зброї, і від руйнування об'єктів ядерно-паливної системи. Прикладами такої ситуації є аварії на атомних станціях України та Японії. Хімічну зброю, в основі якої отруйні речовини, також активно використовують у сучасних конфліктах різного масштабу на територіях декількох континентів.

У структурі ДПСУ функціонує вищий військовий навчальний заклад – Національна академія Державної прикордонної служби України (далі – НАДПСУ), на яку покладено завдання підготовки майбутніх офіцерських кадрів відомства. У змісті цієї професійної підготовки враховано знання щодо застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї. Науково-педагогічні працівники за роки існування НАДПСУ створили потужну методичну базу щодо такої підготовки. Зміст професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників відображає знання про спеціальну обробку, фізико-технічні основи будови ядерної зброї, види ядерних вибухів, уражаючі фактори ядерних вибухів, класифікацію отруйних речовин, характеристики уражаючої дії хімічної зброї, характеристики уражаючої дії біологічної та запалювальної зброї, мету і завдання спеціальної обробки, засоби дезактивації, дегазації та дезінфекції, технічні засоби спеціальної обробки.

Побудова навчальних планів, освітньо-професійних програм з основних спеціальностей у НАДПСУ здійснюється за узгодженням із Адміністрацією НАДПСУ. Оскільки зміст поданої вище підготовки наявний у професійній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників, це є свідченням актуальності цієї проблеми.

У ДПСУ існує відповідна нормативно-правова база щодо здійснення радіаційного контролю транспортних засобів, що перетинають державний кордон [5]. У цьому та подібних йому документах (законах, постановах Кабінету Міністрів, наказах Адміністрації ДПСУ) йдеться про обсяг робіт, перелік засобів, які необхідно використовувати у певних ситуаціях, зокрема у процесі професійної діяльності на державному кордоні України.

На наш погляд, важливим завданням реформування ДПСУ є використання передового зарубіжного досвіду щодо застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними

засобами техніки, засобів захисту, зброї. Цінність зазначеного досвіду полягає в тому, що високо-розвинені країни намагаються використовувати передові технології та сприяти розвитку освітньої сфери. Саме технології та освіта є визначальними критеріями розвитку країн у сучасному світі. Як свідчать останні соціологічні дослідження, рівень конфліктності у світовій спільноті не зменшився, а тому виникають регіони й окремі країни, які можна вважати небезпечними для інших країн. До прикладу, організація, що виступає гарантом безпеки у Європі – Північно-Атлантичний Альянс (НАТО), завдяки посиленій співпраці з Україною пропонує спільні навчання з метою ознайомлення військовослужбовців із новітніми технологіями щодо радіологічного та бактеріологічного контролю. Цей досвід є надзвичайно безцінним для ефективного функціонування ДПСУ, а також інших правоохоронних і військових формувань. Водночас із такою практичною співпрацею між Україною та іншими країнами світу активізовано наукову співпрацю щодо застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї. Науковий фундамент у вирішенні проблем охорони та захисту державного кордону дає змогу передбачити, тобто спрогнозувати появу певних проблем.

У сучасному соціумі питання безпеки стало результатом поєднання досягнень науки, рішень у політичній сфері, пов'язаних із тоталітарною або авторитарною політикою, неадекватною соціальною поведінкою тощо. Основне питання у функціонуванні того чи іншого інституту в суспільстві є забезпечення безпеки. У ДПСУ є чимало складних і важливих завдань, а тому в управлінні відомством було визначено раціональне бачення у вирішенні системи нагальних питань. Прикордонне відомство здійснює охорону та захист державного кордону завдяки наданню відповідної інформації, відпрацюванню певних умінь і навичок у персо-

налу тощо. Саме ці дії дають позитивні результати щодо застосування технічних засобів спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї.

Висновки. Таким чином, ДПСУ є ключовим соціальним утворенням, що поєднує у собі функції правоохоронної структури та інституту безпеки, комунікації та міжнародної взаємодії. Саме така характеристика ДПСУ вимагає від її персоналу високої ефективності щодо реалізації професійної діяльності. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків може бути вивчення змісту підготовки фахівців зі спеціальної обробки після зараження радіоактивними, отруйними речовинами та бактеріологічними засобами техніки, засобів захисту, зброї за кордоном.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Військова токсикологія, радіологія та медичний захист : підручник / за ред. Ю.М. Скалецького, І.Р. Мисули. Тернопіль : Укрмедкнига, 2003. С. 165–171, 199–215, 312–329.
2. Медичні аспекти хімічної зброї : навчальний посібник. Київ : УВМА, 2003. С. 30–36, 78–86.
3. Методичні рекомендації щодо організації заходів біологічного захисту особового складу підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту при ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків в осередках біологічного зараження, затверджені наказом МНС України від 12 жовтня 2009 р. № 686.
4. Методичні рекомендації з проведення деконтамінації постраждалих внаслідок дії хімічних, радіаційних чинників та біологічних агентів, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 27 травня 2011 р. № 322.
5. Про затвердження Інструкції щодо проведення радіаційного контролю транспортних засобів і вантажів у пунктах пропуску через державний кордон та на митній території України. Міністерство екології та природних ресурсів України (Мінекоресурсів України) 15 травня 2000 р. № 27 Мін'юст України від 11 липня 2000 р. № 411/4632 з0411-00.